

Jawor i okolice

PRZEWODNIK TURYSTYCZNY

Historia miasta	2
Trasa I: Miasto	5
Kościół Pokoju	5
Kościół św. Marcina	10
Rynek	20
Muzeum Regionalne	28
Trasa II: Wycieczka po okolicy	32
Słup	33
Męcinka	34
Górzec	34
Piotrowice	35
Myślibórz	35
Paszowice	36
Wiadrów	37
Kwietniki	37
Grobla	38
Pogwizdów	39
Świny	39
Bolków	41
Rogoźnica	45

Historia miasta

Miasto leży nad Nysą Szaloną, w środkowej części Dolnego Śląska, na Równinie Jaworskiej, będącej częścią Wysoczyzny Chojnowskiej. Jest to kraina o charakterze typowo rolniczym.

Miejscowość swoją nazwę wzięła od drzewa jawor (*Acer pseudoplatanus*) rodzaju klonu. W Polsce można spotkać go m.in. w Sudetach.

Osadnictwo na tym terenie sięga ok. 5.000 lat przed Ch. O tym, że istniało tu we wczesnym średniowieczu osadnictwo słowiańskie, świadczy nazwa Stary Jawor, obecnie część miasta.

Pierwsza wzmianka o Jaworze pochodzi z dokumentu wydanego przez kancelarię ks. Bolesława Rogatki z 1242 roku. Jako świadek wymieniony jest Walenty, proboszcz z Jawora.

Lokacji miasta dokonano w 2. poł. XIII w. Nadany wówczas kształt urbanistyczny przetrwał aż do czasów współczesnych.

Dokument z 1300 r. sygnowany miejską pieczęcią wymienia pierwszego burmistrza Waltera, czerwonoskórniką (rzemieślnik zajmujący się farbowaniem skór).

Jako jedno z największych miast w tej części Śląska, został ok. 1274 r. stolicą księstwa, którego założycielem był ks. Henryk V Gruby. Czasy rządów Piastów, a później starostów czeskich to okres jego rozwoju gospodarczego, m.in. dzięki zdobytym przywilejom gospodarczym.

Jawor otoczony był murami obronnymi z czterema bramami wjazdowymi. W latach 1510-1538 zbudowano drugi pierścień fortyfikacji, jak na

owe czasy bardzo nowoczesny, przystosowany do broni palnej.

W 1538 r. władze miasta wybudowały wodociąg, który doprowadzał wodę do studni w Rynku. W 1542 r. powstał nowy most na Nysie Szalonej, na drodze do Piotrowic.

Wiek XVI to też okres wielkich dysput religijnych. Człowiekiem, który to zapoczątkował był Samuel Frenzel, kaznodzieja, który w 1527 roku w kościele pw. św. Marcina zaczął głosić kazania w duchu nauk Marcina Lutera. Nowa wiara dosyć szybko znalazła wśród mieszczan wielu zwolenników.

Kres rozwojowi przyniosła wojna trzydziestoletnia (1618-1648). Od 1626 r. miasto było wielokrotnie zdobywane przez żołnierzy cesarskich, saskich czy szwedzkich.

Każdy pobyt kończył się zawsze kontrybucją nakładaną na mieszkańców bądź grabieżą. Koniec tym nieszczęściom przyniósł pokój westfalski zawarty w 1648 roku.

Życie powoli zaczęło wracać do normy. Po czterech latach starań, protestanci jaworscy uzyskali zgodę cesarską na budowę Kościoła Pokoju, który wzniesli w latach 1654-1655. Z inicjatywy Ottona von Nostitza w latach 1656-1665 został odbudowany zamek. Poprawiono stan ulic. Rozwijały się cechy rzemieślnicze. W 1683 r. została założona pierwsza drukarnia przez Johanna Oeckela.

Spokojny żywot stolicy księstwa przerwały wojny śląskie prowadzone między Prusami a Austrią, zakończone przyłączeniem Śląska do Prus (1742). Przeprowadzone refor-

my administracyjne zdegradowały miasto do rangi powiatu.

Jawor w XIX w. przeżywał rozkwit na miarę miasta powiatowego. Do jego rozwoju przyczyniło się doprowadzenie w 1856 r. linii kolejowej z Jaworzy Śląskiej do Legnicy, a w następnym okresie do Marciszowa i Malczyc. Powstało wówczas szereg niewielkich fabryk. Jaworskim produktem eksportowym stały się powozy konne, a w XX wieku również kuchnie węglowe i gazowe. Na stoły wielu domów trafiała słynna jaworska kiełbasa i pierniki, które wypiekano w tutejszych piekarniach, co najmniej od połowy XVIII w.

Przełomem w dziejach miasta był rok 1945. Na mocy konferencji poczdamskiej Śląsk znalazł się w granicach Polski. 28 kwietnia przybył

pełnomocnik polskiego rządu Ryszard Czarnecki, któremu towarzyszyła 16-osobowa grupa. Ich zadaniem było przejęcie z rąk Rosjan miasta i stworzenie polskiej administracji. Pierwszym burmistrzem został Józef Bartosiewicz.

Do Jawora przyjeżdżali głównie mieszkańcy południowej części II Rzeczypospolitej, ale także ludność z innych regionów naszego kraju.

Boom inwestycyjny miasto przeżyło w latach 70. Rozbudowano dawną Śląską Fabrykę Mydła tworząc w to miejsce Jaworskie Zakłady Chemii Gospodarczej „Polle-na”. W latach 1973-1976 wybudowano Zakłady Kuziennicze i Maszyn Rolniczych. Powstało osiedle „Piastowskie” i rozpoczęto budowę kolejnych: „Metalowiec” oraz „Przyrzeczce”.

Trasa I: Miasto

1. Kościół Pokoju

Kościół Pokoju pw. Ducha Świętego powstał na mocy pokoju westfalskiego kończącego wojnę trzydziestoletnią (1618-1648). W 1652 r. jaworscy protestanci uzyskali zgodę Ferdynanda III na jego budowę. Cesarskie pozwolenie było warunkowe: stanąć miał poza murami miasta, co w symboliczny sposób miało podkreślać, że nauka Marcina Lutra funkcjonuje na marginesie społecznym; do jego budowy można było użyć materiałów z jakich stawia się stodoły i chlewy, czyli z drewna i gliny wymieszanej ze słomą. Trzecim warunkiem był brak wieży, co z jednej strony nadawało tej budowli charakter zwyczajnej stodoły, a z drugiej podkreślało pokorę protestanckich poddanych jego cesarskiej mości.

Kościół wznoszono w latach 1654-1655 wg projektu Albrechta Säbischa. Pracami kierował jaworski mistrz cieśli Andreas Gamper. Jest to budowla o konstrukcji ryglowej (wys. 16,4 m), zwana popularnie „murem pruskim”, na planie prostokąta (26,8 x 43,3 m). Nieefektywna z zewnątrz, zachwyca barokowym wystrojem wnętrza. Kościół

może pomieścić około 6 tysięcy osób.

Pierwszym proboszczem był M. Christian Hoppe, ostatnim zaś Krüger. Prawdopodobnie w 1947 roku Niemcy ewangelicy ostatecznie opuścili Jawor. Od tamtej pory aż po lata osiemdziesiąte XX wieku kościół pozostawał bez opieki, choć formalnie jego właścicielem by-

ła legnicka parafia ewangelicko-augsburska. W 2001 roku kościół wpisano na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Główne uroczystości odbyły się 7 września 2002 roku.

Wokół kościoła znajdował się cmentarz zamieniony w 1972 roku na park.

2. W nawach bocznych znajdują się czterokondygnacyjne **empory**, podzielone na łóża, powstałe w różnych okresach. W czasie budowy

4

5

6

kościół wzniesiono drugie i czwarte piętro, na początku XVIII w. pierwsze i trzecie. Na balustradach najstarszych empor przedstawiono historię biblijną. Na czwartej ukazano sceny ze Starego Testamentu, na drugiej z Nowego. Wszystkich obrazów jest 143. Ich autor pochodził z warsztatu kowarskiego malarza Georga Flegela. Inspiracją dzieła były grafiki Mateusza Meriana zamieszczone w Biblii wydanej w Strasburgu w 1630 r. Na balustradach 1. i 2. empory przedstawiono herby okolicznej szlachty i godła jaworskich cechów rzemieślniczych.

3. Po lewej stronie ołtarza **łoża Hochbergów** ufundowana przez Hansa Heinricha (1598-1671).

4. Po prawej **łoża Schweinitzów** prawdopodobnie fundacji Davida i Georga Hermann.

5. Na uwagę zasługuje **łoża** rodziny **von Schweinichen** nad wyjściem z kościoła, na jej balustradzie widzimy zamek w Świnach w czasach jego świetności.

6. Najstarszym przedmiotem wyposażenia kościoła jest drewniana, polichromowana

chrzcielnica z 1656 r. ufundowana przez Georga i Annę von Schweinitz, właścicieli Piotrowic i Kłaczyny.

7. **Ołtarz** wykonany w roku 1672 w pracowni Michaela Schneidera z Kamiennej Góry, na zlecenie Hochbergów. W centralnej części obraz z XIX w. przedstawiający modlitwę Chrystusa w Ogrodzie Oliwnym.

8. **Zakrystia** dobudowana w 1704 r. Wewnątrz barokowa kapliczka z 1715 r. fundacji Anny Elizabeth von Hochberg.

9. **Ambona** z 1670 r., dzieło Matthiasa Knothe z Legnicy.

10. Na ostatnim filarze empory nawy północnej zbiorowe **epitafium** poświęcone poległym w I wojnie światowej jaworzanom.

11. Pierwsze **organy** były dziełem J. Hoferichtera z Legnicy. Posiadały 26 głosów. Z okazji jubileuszu 200-lecia ufundowano nowe, autorstwa A. A. Lummerta z Wrocławia. Zostały one zniszczone po 1945 r. Dzięki inicjatywie rodziny von Richtchofen odnowiono je i zrekonstruowano.

7

9

11

13

7 września 2002 r. rozbrzmiały ponownie.

12. W 1708 r., na mocy konwencji z Altranstädt, dobudowano **wieżę**. Wewnątrz znajdują się trzy dzwony odlane w legnickiej ludwisarni Demmingera.

13. Po obejrzeniu Kościoła udajemy się na **pl. Wolności**, dawniej zwanym Garncarskim, od sprzedawanych tu wyrobów. Zabudowa placu pochodzi z 2. połowy XIX w.

14. Idąc w kierunku Rynku wchodzimy w ulicę Grunwaldzką. Przy niej **kamienica nr 21**, w fasadzie której benedyktyńskie hasło *Ora et labora* (Módl się i pracuj). Udajemy się w ul. Poniatowskiego, aby za bankiem skrócić w prawo, na dziedziniec szkoły.

15. W 1511 r. na terenie boiska założono drugi **cmentarz** miejski. W 1515 r. ze składek foluszników i sukieników wzniesiono tu kaplicę pw. św. Fabiana i św. Sebastiana, którą wyburzono w połowie XVIII w. W 1813 r. na tym cmentarzu pochowano w zbiorowej mogile ponad 200 żołnierzy francuskich i rosyjskich poległych w bitwie nad Kaczawą. Cmentarz zamknię-

15

to pod koniec XIX wieku. Widać stąd średniowieczne mury obronne i basteję zwaną **Zamkiem Anioła**. W jej murze od strony dziedzińca bankowego **6 krzyży pokutnych** – obecnie niedostępne.

Z basteją i krzyżami wiąże się legenda o powieszeniu napastników husyckich. Po egzekucji dusze potępińców zaczęły nocą niepokoić mieszkańców. By przegnać te zjawy wmurowano w tym miejscu owe krzyże. Tego typu krzyże (od XIV do XVI w.) stawiali w miejscu popełnienia zbrodni zabójcy, jako formę pokuty. W rzeczywistości basteja jest znacznie późniejsza, będąc przykładem nowożytnej sztuki fortyfikacyjnej. W ciągu swojej historii była ewangelicką szkołą elementarną, w czasie wojen kwaterowali tu żołnierze. Pod koniec XIX wieku popadła w ruinę. W latach dwudziestych ubiegłego stulecia została odbudowana. W tym czasie wmurowano wspomniane krzyże.

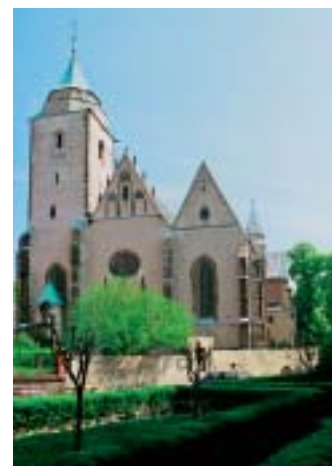
Wracamy ulicą Poniatowskiego i skręcamy na ulicę Szkolną. Przez furtkę wchodzimy na plac przy kościele św. Marcina. Teren ten od średniowiecza służył jako cmentarz, czego pozostałością są liczne renesansowe i barokowe nagrobki.

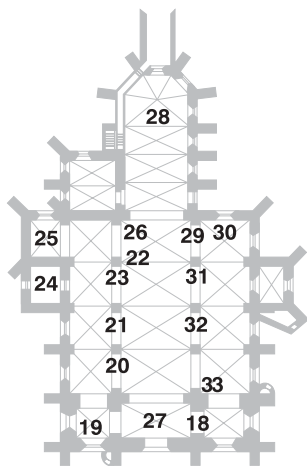
15

16

17

16. Przed głównym wejściem do kościoła, po stronie zachodniej, znajduje się **figura św. Judy Tadeusza**, którego kult w osiemnastowiecznym Jaworze propagował ksiądz Scribanus. Ufundował on w 1726 r. statuetkę świętego, która stała w narożniku południowo-wschodnim Rynku. W 1873 r. przeniesiono ją na obecne miejsce, umieszczając jednocześnie na cokole łacińską inskrypcję, upamiętniającą to wydarzenie.

18

17. Kościół św. Marcina

Obecna postać kościoła powstała w latach 1330-1370. Kościół jest budowlą orientowaną, trzynawową, typu halowego, z silnie wydłużonym prezbiterium zamkniętym poligonalnie. W fasadzie zachodniej znajduje się wieża, zwieńczona namiotowym dachem. W latach 1563-1650 był w rękach protestantów. Wyposażenie barokowe z czasów księdza Kaspra Franciszka Karola Scribanusa (1687-1732). Gruntownego remontu dokonał w XIX w. ksiądz Ferdynand Neugebauer (1855-1887). W latach 1945-1956 opiekę duszpasterską sprawowali franciszkanie konwentualni.

19

18. Przy wejściu XIV-wieczna **rzeźba św. Marcina** w stroju pontyfikalnym wykonana w piaskowcu. Na postumencie napis *St. Martine! Ora pro nobis* – św. Marcinie módl się za nami.

19. Po lewej stronie, pod chórem muzycznym, klasycystyczny **ołtarz Matki Bożej Bolesnej** z ok. 1820 r. z figurą Maryi pochodzącą z połowy XV w.

20. Przy trzecim filarze **grupa ukrzyżowania** pochodząca z przełomu XVII/XVIII wieku.

21. Przy drugim filarze **ołtarz św. Rodziny**. Autorstwo obrazu przypisuje się Michałowi Willmannowi. W zwieńczeniu ołtarza postać św. Barbary.

22. Przy pierwszym filarze **ambona** z końca XVII w. Kosz ozdobiony płaskorzeźbami przedstawiającymi Przemienienie Jezusa i Nauczanie w Świątyni, a na ścianie krętych schodów ilustracje czterech cnót kardynalnych: Mądrości (niewiasta z węzami), Sprawiedliwości (niewiasta z wagą i mieczem), Umiarkowania (niewiasta mieszająca wodę z winem) oraz Męstwa

21

22

25

(niewiasta dźwigająca kolumnę). Zapleczek ozdobi postać Chrystusa – Zbawiciela Świata. Całość zwieńcza baldachim z trzema aniołami trzymającymi przedmioty symbolizujące trzy cnoty Boże: krzyż i kielich – wiara, kotwica – nadzieja, płonące serce – miłość.

23. Przy ambonie neogotycki **ołtarz Najświętszego Serca Jezusa** z 3. ćw. XIX w.

24. Na lewo od ambony **kaplica** niegdyś pod wezwaniem św. Ignacego Loyoli, obecnie **Matki Bożej Częstochowskiej**. W niej współczesny ołtarz wykonany przez Czesława Bebłota z Mirkowa k. Wrocławia. Krata XVII-wieczna, kuta.

25. Obok **kaplica mariacka**. Jej powstanie datuje się na XV w. W niej jedno z najstarszych epitafiów (1362) ze sceną ukrzyżowania. Fundatorem był Hans Sapiens. Obok dwukondygnacyjny rokokowy ołtarz z XVIII w. W części środkowej I kondygnacji, w niszy rzeźba piaskowcowa Najświętszej Maryi Panny z XIV wieku, zaliczana do grupy Pięknych Madonn.

26. Przy filarze przytęczowym **ołtarz z obrazem Wniebowzięcie NMP**. Na wszystkich filarach nawy głównej, za wyjątkiem dźwigającego ambonę, umieszczono przy wspornikach żeber dziesięć barokowych figur świętych wysokości 2 m, datowanych na koniec XVII w. i wykonanych w warsztacie cysterskim w Lubiążu.

27. **Prospekt organowy** z 1732 r. Organy zostały gruntownie wyremontowane w latach 1878-1880 przez świdnicką firmę „Schlag”.

28. **Ołtarz główny** z przełomu XVII i XVIII w. jest dziełem rzemieślników wrocławskich. Zdobią go korynckie kolumny oraz naturalnej wielkości figury świętych: Piotra, Pawła i czterech ewangelistów. Obraz główny autorstwa Feliksa Antona Schefflera przedstawia Apoteozę św. Marcina.

29. Przy filarze tęczowym nawy południowej dwukondygnacyjny **ołtarz** z 1695 r. W dolnej jego części możemy podziwiać obraz przedstawiający św. Józefa. W górnej kondygnacji obraz Matki Bożej Niepokalanie Poczętej.

30. Późnobarokowy **ołtarz Matki Bożej Nieustającej Pomocy**, przeniesiony z kaplicy zamkowej w 1962 roku z inicjatywy ks. proboszcza Bronisława Wojtery.

31. **Ołtarz pw. św. Jana Nepomucena** ufundowany w latach 20. XVIII wieku przez biskupa wrocławskiego Franciszka Ludwika.

32. Ołtarz z 1695 roku z **obrazem „Pokłon trzech Króli”**.

33. **Epitafium** trzykondygnacyjne jaworskiego lekarza **Baltazara Hartraufta** zmarłego w 1586 i jego żony **Katarzyny**. Zostało ono wykonane z piaskowca w warsztacie legnickiego rzeźbiarza Kaspra Bergera. W części środkowej scena zmartwychwstania Chrystusa i klęczący oranci. W górze przypowieść o miłosiernym Samarytaninie. Na sklepieniu nawy południowej późnośredniowieczne freski.

Po wyjściu z kościoła skręcamy w lewo i udajemy się wzdłuż jego murów.

34. **Kolumna Maryjna**, ufundowana przez prałata C.C.F. Scribanusa, proboszcza z lat 1687-1732. Pierwotna figura została zniszczona

w 1945 r. Obecna pochodzi z 2000 roku. Jej autorką jest wrocławska artystka Maria Bohr. Ufundował ją ks. Walenty Szałęga.

35. Obok **renesansowy portal** z XVII w. Składa się on z dwu korynckich kolumn zdobionych ornamentem roślinnym, spoczywających na zdobionych cokołach. Kolumny te dźwigają gzyms z łacińską sentencją HAEC PORTA DOMINI JUSTI INTRABUNT INEAM (Oto brama Pańskiej sprawiedliwości, dostępnej wchodzącym). Poniżej gzymsu dwa anioły z trąbami obwieszczające Sąd Ostateczny. Całość flankują płaskorzeźby młodzieńców.

36. W tympanonie portalu prowadzącego do prezbiterium gotycka **płaskorzeźba św. Marcina** dzielącego się swoim płaszczem z żebrakiem.

37. Po lewej stronie mijamy krzyż, nieco za nim **obelisk poświęcony Sybirakom**.

38. Obok **plebania** połączona z kościołem arkadowym gankiem. Pod koniec XVI w. jej elewację pokryto sgraffitem. Zniszczona w czasie II wojny światowej. Odbudowana w latach 1969-1971.

39

Przed plebanią pomnik Jana Pawła II z 2002 r.

39. Idąc ulicą św. Marcina dochodzimy do **pałacu księżnej Agnieszki**. (ul. Legnicka 17). Widnieją tu dwie tablice pamiątkowe: niemiecka — nad głównym wejściem sprzed 1945 r. i polska — na prawo od wejścia. Obie informują, iż mieszkała tu księżna Agnieszka (ok. 1321-1392), żona ostatniego Piasta jaworskiego Bolka II. Obecny kształt budynku pochodzi z XVIII w. i nosi cechy klasycyzmu.

40

40. Nieco dalej, tuż przed ul. Zieloną, po lewej stronie pseudobarokowy **pałacyk** z poł. XIX w. Jest to dawna siedziba Ziemskiego Towarzystwa Kredytowego Księstwa Świdnicko-Jaworskiego. W latach 1946-1975 mieściła się tu Powiatowa Rada Narodowa, a obecnie Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy. Nad głównym wejściem kartusz z herbami księstwa świdnickiego i jaworskiego. Znajdującego się pośrodku orła polskiego umieszczono dopiero po 1945 r.

42

41. Po przeciwnej stronie ulicy **budynek** w stylu klasycystycznym wzniesiony w roku 1823 przez Karola Bren-

deisa, producenta fortepianów. W 1847 r. dom przekazano Zgromadzeniu Sióstr św. Elżbiety, obecnie budynek komunalny. Wracamy ulicą Legnicką w kierunku Rynku i dochodzimy do kamienicy nr 3.

42. **XVI-wieczna kamienica** z pięknym późnorenesansowym portalem z 1560 r. Drzwi flankowane dwiema kolumnami, na których opiera się gzyms z trzema uskrzydłonymi postaciami trzymającymi owalne kartusze herbowe. Nad nimi znajduje się jeszcze jedno putto, trzymające ludzką czaszkę i klepsydrę — symbole przemijania. Po obu stronach wejścia stojący rycerze w zbrojach pseudoantycznych. W narożu kamienicy, na wysokości pierwszego piętra, płaskorzeźba lwów o jednym pysku. Na szczycie ostatniej kondygnacji monogram „AP”, wpisany w wieloramienną gwiazdę. Wewnątrz pomieszczeń parterowych, ciekawe sklepienie krzyżowe. W 1626 lub 1633 r. w domu tym mieszkał Albrecht von Wallenstein, znany dowódca wojsk cesarskich. W latach 1792-1817 właścicielem kamienicy był Benjamin Werdermann, burmistrz Jawora. Udajemy się ulicą św. Barbary do **kaplicy św. Barbary**.

43

43

43. W fasadzie kościoła **figura św. Barbary**, pod którą data: 1691. W okienku u szczytu dzwon. Powyżej krzyż kardynalski, zwany też krzyżem morowym, gdyż stanowił wotum za ocalenie miasta przed zarazą. Wejście obramowane półkolistym portalem z datą 1729. Najcenniejszym elementem wyposażenia jest drewniany i polichromowany, manierystyczny **ołtarz** z XVI w. Pierwsza wzmianka o kościele pochodzi z początku XIV wieku. Ponoć już w 1311 r. wymagał naprawy. Pełnił funkcję kaplicy szpitalnej. W 1562 roku zamieniony na magazyn. W 1776 r. zniszczony przez pożar. Odbudowany w 1786 roku, stał się wkrótce znów magazynem, pełniąc też rolę warsztatu. Ponownie konsekrowany w 1846 roku służył jako kaplica pogrzebowa. Zgodę na zwiedzenie można uzyskać na plebanii św. Marcina.

Idąc do końca ulicy św. Barbary dochodzimy do pl. Seniora.

44. Najwyżej położony punkt w mieście. W 1887 r. zbudowano tu **wieżę ciśnień**. Pod koniec XIX wieku powstał tu szpital, dziś **Dom Pomocy Społecznej** (nr 3). W latach 1973-1977 przebu-

dowany. W ogrodzie za budynkiem fragmenty drugiego pierścienia muru obronnego z XVI wieku i ściana bastii.

Ulicą Cichą dochodzimy do ulicy Strzegomskiej.

45. Wieża Strzegomska broniła bramy miejskiej, prowadzącej w kierunku Strzegomia. Wieżę nazywano: „grubym i łysym olbrzymem”. Według tradycji wisiała przy niej maczuga nabijana gwoździami, zwana „żelaznym jeżem”. Każdy obcy przybysz musiał ją ucałować na znak, że podporządkowuje się prawodawstwu miasta. W jej mrocznych lochach trzymano rycerza-rabusia Hansa von Zedlitz z Godziszowej. Ucięto mu głowę w 1586 r. Miecz, którym dokonano tej egzekucji, przechowywany był w ratuszu. Na początku XIX w. w tajemniczych okolicznościach zaginął. Pod koniec XVIII wieku przechowywano w wieży proch. W 1821 r. sprzedano ją z zamiarem rozebrania, ale zamysłu tego nie zrealizowano.

46. Ulica Staszica. Najokazalszą budowlą jest tu kamienica nr 4. Uwagę zwraca renesansowy portal z motywami roślinnymi i czterema głowami lwów. W owalnym me-

47

dalnie monogram „K.v.S.” (Karl von Schwarzbach), przedzielający dwie daty: 1573 i 1850. Pierwsza z nich dotyczy wykonania portalu, a druga zapewne jego renowacji. W sierpniu 1813 r., przed bitwą nad Kaczawą, nocował tu dowódca wojsk prusko-rosyjskich generał Gebhardt L. von Blücher (1742-1819). W poł. XIX w. dom był siedzibą Szlacheckiego Instytutu dla Pa-

nien. Po 1945 r. znajdował się tu Dom Emerytów i Rencistów.

47. Rynek wytyczony wraz z lokacją Jawora charakteryzuje się kompletną zabudową podcieniową, drugą tego typu po Jeleniej Górze na Dolnym Śląsku. W czerwcu 1945 roku Rosjanie spalili pierzeję wschodnią i połowę północnej. W 1962 r., wg projektu architekta S. Müllera wzniesiono na ich miejscu budynki nawiązujące do wcześniejszych arkad.

48. Pierzeja wschodnia dawniej nosiła nazwę „Arkad Mieczowych”, od mieszczącego się tutaj hotelu „Pod Złotym Mieczem”.

49. Pierzeja południowa do dziś zachowała kompletną zabudowę z XVI i XVIII w.

49

Na kamienicy nr 24 polsko-niemiecka tablica pamiątkowa z 1995 roku poświęcona mieszkającej tu w latach 1819-1862 Henriecie Hanke, poetce i powieściopisarce (1785-1862), autorce 126 powieści. Kamienica nr 23 z charakterystycznym wykuszem renesansowym. Na rogu z ulicą Żeromskiego najstarsza w Rynku renesansowa kamienica z 1570 r.

50. Zachodnia pierzeja zwana niegdyś „Arkadami Fischera” od nazwiska mieszczanina, alchemika i handlarza winem. Kamienica nr 9 z czerwonym krzyżem – znakiem mieszczącej się tu od 200 lat apteki. Dom nr 8 z ułem pszczelim na fasadzie, zwany kamienicą „Pod Ułem”, nawiązującym do znanych jaworskich pierników, wypiekanych m.in. przez Lauterbachów, właścicieli budynku. Barokowa kamienica nr 6 z XVIII w. należała do rodziny Anderhold, zajmującej się handlem ziołami.

51. Pierzeja północna w oryginalnej zabudowie zachowała się tylko w połowie. Stare domy wzniesiono w stylu klasycystycznym i eklektycznym. W kamieniczce nr 34

49

50

52

przebywał kilkakrotnie śląski poeta Johann Christian Günther (1695-1723).

52. Dominującą budowlą w Rynku jest **ratusz**, wzmiankowany w 1373 r. Trzykrotnie przebudowywany. Ostatnio po pożarze z 12 marca 1895 r., który oszczędził tylko wieżę. Odbudowano go w latach 1895-1897 wg projektu T. Gutha w stylu neorenesansowym.

53

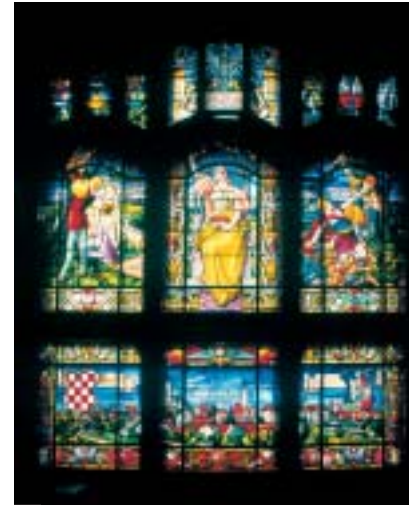
53. Na uwagę zasługuje **sala rajców** na II piętrze, z charakterystycznym sklepieniem kolebkowym wyłożonym, podobnie jak ściany, boazerią. Na nich godła cechowe. Ciekawe witraże z 1897 roku, wykonane w Królewskim Instytucie Malarstwa Szkoła w Berlinie wg projektu malarza Juliusa Jürssa. Ich fundatorami byli: powiat oraz bankier Knappe, który wpłacił 2000 marek. Witraż we wschodnim oknie przedstawia pola Równiny Jaworskiej oraz symbole zamożności regionu: ule, łany zbóż, inne płody ziemi, a także cukrownię w Starym Jaworze. Jest tu też portret ks. Anny. Witraż zachodni ukazuje alegorię zgody (siedząca na tronie postać to bogini Javara), niezgody (płonący dom) i zbrodni (bójka mło-

53

dzieńców, z których jeden trzyma sztylet). Wyżej herby miast śląskich: Bolkowa, Złotoryi, Legnicy, Świdnicy, Strzegomia i Kamiennej Góry. Na samym dole panorama miasta od południa.

54. Nad ratuszem góruje wieża ratuszowa, mierząca 65 m. U podstawy jest ona kwadratowa, później przechodzi w ośmioboczny graniastopłup zakończony hełmem. Na jej zewnętrznych ścianach, poniżej galeryjki, 8 figur rycerzy wielkości 175 cm z przełomu lat 1392-1393. Jedna z nich, skierowana ku zamkowi, przedstawia króla Czech Wacława IV, dwie inne to księżęta Bolko II Mały i Henryk Świdnicki. Pozostałych nie zidentyfikowano. Od 1537 roku wieża pełniła rolę punktu obserwacyjnego. Mieściło się w niej archiwum, z którym związana jest legenda. W XIX wieku, jeden ze strażników nazwiskiem Tilis, odnalazł dokument z 1496 roku znany jako „Opowiadanie śląskiego Wala”, zawierający zaszyfrowane informacje o miejscu zalegania pokładów złota. Wkrótce potem strażnik zniknął wraz z dokumentem. Ostatni raz widziano go w okolicach Świerzawy.

53

54

54

56

55. W przyziemiu ratusza znajduje się kawiarnia „**Piwnica Ratuszowa**”. Obecny jej wygląd pochodzi z czasów ostatniej przebudowy. Wewnątrz ciekawe pseudoromańskie kolumny.

56. Obok ratusza znajduje się prostokątny **budynek teatru** z 1874 roku. Obecnie na parterze mieści się bank. Na piętrze bogato dekorowana sala teatralna. Zwiedzać ją można w godzinach pracy Jaworskiego Ośrodka Kultury. Sala teatralna ma kształt prostokątny, przed sceną znajduje się orkiestron. Z trzech stron obiega ją balkon, wsparty na czternastu kolumnach. Na uwagę zasługuje plafon. Centrum jego stanowi rozeta wypełniona malowidłem figuralnym. Jego tematyka na-

wiązuje do mitologii greckiej (widzimy córki Zeusa i Mnemosyne – muzy, opiekunki tańca, sztuki, poezji i nauki, które trzymają w swych rękach atrybuty dziedzin, jakimi się opiekują). Z plafonu zwisa wielki, sześcioramienny żyrandol. Tradycje teatralne w Jaworze sięgają 1799 r.

Na placu w bloku śródrynkowym obelisk upamiętniający 1000-lecie Państwa Polskiego. Miejsce to zajmowały do 2. połowy XIX wieku kamieniczki zwane „śledziówkami”, Ich nazwa wzięła się stąd, że handlowano tu wędzonymi śledziami. Z Rynku kierujemy się do zamku.

57. Zamek Piastowski, dawna siedziba książąt piastowskich, a później starostów Księstwa Świdnicko-Jawor-

57

skiego. Zbudował go w 1224 roku Radosław z Bolesławca. Przez ostatnie dwa stulecia (do 1956 r.) pełnił funkcję ciężkiego więzienia. W listopadzie 1393 roku obradował tu pierwszy sejmik śląski, a potem stany księstwa składały hołd królom czeskim i cesarzom austriackim. W 1648 r. zamek został poważnie uszkodzony podczas oblężenia przez żołnierzy cesarskich. W latach 1663-1665 odbudowany. W 1687 roku gościła w nim Marysieńka Sobieska. W 1705 roku dokonano remontu wieży zegarowej. Król pruski Fryderyk II w 1746 r. przekształcił zamek w zakład karny i dom dla umysłowo chorych. Ten ostatni zamknięto w 1821 roku. Do 1888 roku było to więzienie męskie, a następnie wyłącznie żeń-

skie. Podczas II wojny światowej Niemcy więzili tu między innymi kobiety francuskie. Po 1945 roku na zamku przetrzymywano więźniów politycznych i żołnierzy AK.

58. Na dziedzińcu kamień z tablicą upamiętniającą francuskie więźniarki z lat 1940-1945. Uwagę zwraca portal z 1656 roku. W zamku mają

58

siedzibę różne instytucje, lecz większość pomieszczeń jest niedostępnych. W piwnicach dawne izolatki więzienne.

Z zamku udajemy się ulicą Zamkową w kierunku Rynku, przed którym skręcamy w prawo w ulicę Bolesława Chrobrego.

59. W kamienicy nr 4 renesansowy portal o rzadko spotykanej formie. Z ulicy Bolesława Chrobrego skręcamy w lewo, w ul. Krótką, którą docieramy do ulicy Żeromskiego.

60. Dawny barokowy klasztor i kościół franciszkanek, wzniesione około 1748 roku. Po 1810 roku budynki służyły różnym celom świeckim. Obecnie świątynia należy do kościoła Zielonoświątkowców. W samym klasztorze znajdują się mieszkania komunalne.

Z ulicy Żeromskiego skręcamy w prawo w ulicę Czarnieckiego.

61. Tu znajduje się barokowy kościół św. Wojciecha, wzniesiony na miejscu dawnej synagogi. W 1726 roku przeprowadzono tu generalny remont, nadając kościołowi obecny wygląd. W miejscu parkingu do 1945 roku stał

szpital miejski. Praktykowano w nim ciekawą tradycję. Codziennie, bijący dzwon z pobliskiej świątyni św. Wojciecha wzywał chorych do modlitwy za dobrodziejów szpitala.

62. Siedzibą Muzeum jest zespół poklasztorny oo. Bernardynów powstały pod koniec XV w. (konsekracja kościoła w 1489 r.), składający się z kościoła i budynku dla zakonników.

Rozprzestrzenianie się nauk Lutra zmniejszyło ilość powołań. W 1542 r. mieszkało tu 8 braci. Radzie miasta udało się uzyskać zgodę cesarza na przejęcie zabudowań klasztornych. Ostatni brat Hans opuścił klasztor w 1565 r. Miasto urządziło tu szkołę ewangelicką i schronisko dla

ubogich. W styczniu 1638 r. klasztor zwrócono bernardynom. W 1810 roku władze pruskie sekularyzowały wszystkie klasztory na Śląsku, przejmując ich majątek. W budynku umieszczono policyjne biuro śledcze, a w kościele (od 1820 r.) arsenał pruskiej Landwehry. Po 1945 roku w samym klasztorze znajdowały się mieszkania komunalne. Cały zespół zaczął popadać w ruinę. Podjęcie decyzji miejscowych władz o przeniesieniu zbiorów muzealnych do kościoła uratowało ten zabytek przed zniszczeniem. Remont ukończono w 1986 r. choć prace przy odświeżaniu i konserwacji malowideł w kościele trwają do dzisiaj. Przed muzeum znajdują się dwa krzyże pokutne.

65

65

71

63. Muzeum Regionalne powstało w 1928 roku. Zbiory szczęśliwie przetrwały wojnę oraz powojenne czasy szabłów i oficjalnych wywózek.

64. W dawnym klasztorze na parterze **wystawa łowiecka „Darz Bór”**, ukazująca gospodarkę łowiecką na terenie dawnego województwa legnickiego (trofea myśliwskie, kapisznowe sztucery, dubeltówki i strzelby, dawne i nowe wyposażenie myśliwego oraz fotografie przedstawiające obyczaje łowieckie).

65. W kościele poklasztornym znajduje się **Galeria Malowideł Ściennych i Śląskiej Sztuki Sakralnej**. Świątynia halowa, orientowana. Na ścianie południowej malowidła przedstawiające Pasję, powstałe w latach 1489-1560 metodą suchego fresku. Na łuku tęczowym fresk św. Bernardyna. Na zakończeniu obu bocznych naw freski barokowe z przedstawieniami ołtarzy. Na sklepieniach w prezbiterium i nawie głównej freski z czasów średniowiecza z motywami roślinnymi.

66. W dawnej kaplicy i zakrystii **wystawa „Szable, miecze, karabiny”**, ukazująca broń białą (najstarsze z późne-

go średniowiecza – miecze półtoraręczne) i palną: karabiny (najstarsze z czasów napoleońskich), pistolety oraz tarcza jaworskiego bractwa kurkowego z 1811 r.

67. Po drodze fresk przedstawiający upadek Chrystusa pod krzyżem i pomoc Cyrenajczyka w jego dźwiganiu. W tle najprawdopodobniej **panorama Jawora**. Pod nim szesnastowieczne rury wodociągowe.

68. W łączniku **ekspozycja archeologiczna „Ziemia Jaworska w pradziejach”**.

69. W refektarzu **ekspozycja dawnego rzemiosła**, kupiectwa i najciekawszych kolekcji. Zainscenizowany dawny **salonik mieszczański**.

70. Na wystawie **„Izba Dolnośląska”** prezentowane są przedmioty związane z kulturą materialną śląskiej wsi okolic Jawora.

71. Na piętrze sale wystaw czasowych oraz **fresk** przedstawiający stygmatyzację św. Franciszka z połowy XVI w.

Kierujemy się w dół ul. Klasztornej i skręcamy w lewo na ul. Chopina. Idziemy w kierunku Parku Miejskiego.

66

68

69

69

72

72. **Park Miejski** został założony w 1844 r. na miejscu strzelnicy Bractwa Kurkowego. Fragment jego siedziby istnieje do dzisiaj jako dobudówka do Klubu Parkowa.

73

73. Po przejściu przez kładkę dojdziemy drogą gruntową do dawnego **Parku Brunona Fuchsa**, założonego w roku 1911. W głębi basen i stadion sportowy z 1938 r.

73

74. Ulicami Struga, Bohaterów Getta i Fredry udajemy się na **Jawornik** – sztuczny zalew, miejsce niedzielnego wypoczynku jaworzan. Stąd połąną drogą Nad Jawornikiem oraz wzdłuż Nysy Szalonej docieramy do ul. Limanowskiego i dalej ul. Sikorskiego

74

75

podążamy przez Osiedle Przrzeczce.

75. Jest to teren dawnego pastwiska miejskiego. Tu w 1831 r. odbyła się ostatnia publiczna egzekucja. Po drodze mijamy nowo budowany kościół św. Faustyny. Przechodzimy ul. Starojaworską i al. Wojska Polskiego docieramy do **krytej pływalni „Słowianka”**, powstałej w latach 1998-2000.

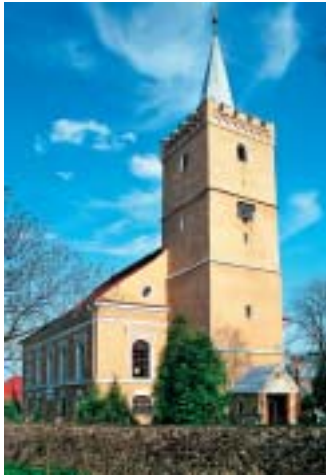
76. Wracamy do ulicy Starojaworskiej, którą udajemy się do ulicy Gagarina. Po lewej mijamy **koszary** wzniesione pod koniec XIX wieku dla 154. Regimentu Piechoty. W latach 1945-1991 stacjonowały tu wojska radzieckie. Stąd wracamy do Parku Pokoju.

76

77

81

81

82

82

nie jeńca z I wojny światowej. Przy wejściu na cmentarz kapliczka i cztery **krzyże pokutne**.

81. Męcinka – wieś wzmiankowana w 1202 r. jako należąca do klasztoru w Lubiążu. Urodził się tu prof. Antoni Jungnitz – astronom i pierwszy dyrektor wrocławskiego obserwatorium od 1791 r. Ze średniowiecznego **kościół p.w. św. Andrzeja Apostoła** została tylko wieża z wykutymi w kamieniu postaciami niedźwiedzia i ptaka. Korpus przebudowano w XIX w. Wystrój w stylu neogotyckim. Na belce nośnej wieży, tuż nad wejściem głównym, trzy daty: 1625, 1764 i 1898 upamiętniające kolejne przebudowy. Przed wejściem na cmentarz przykościelny krzyż pokutny.

Przy szkole podstawowej skręcamy w prawo na Piotrowice. Po 50. m droga na prawo wiodąca na Górzec. My jedziemy prosto do Piotrowic.

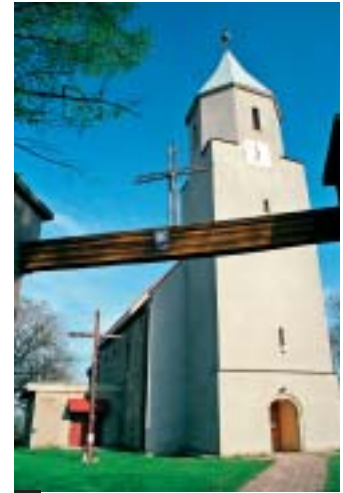
82. Górzec – wzniesienie górujące nad Męcinką (445 m n.p.m.) – prawdopodobnie ośrodek kultu pogańskiego. W średniowieczu powstał tu niewielki zameczek. W jego ruinach w XVII w. wzniesiono **kaplicę pielgrzymkową**. W 1740 roku na drodze od

Męcinki urządzono **Kalwarię**, stawiając szereg kamiennych kapliczek słupowych w charakterze stacji drogi krzyżowej. W XIX w. na szczycie mieszkał pustelnik.

83. Piotrowice – wieś wzmiankowana w 1340 r. Zapisana w dziejach krwawym stłumieniem buntu chłopów w 1527 roku. **Kościół p.w. św. Piotra i Pawła** wymieniony w 1335 r., spłonął w 1813 r. (podpalony przez wojska rosyjskie), odbudowany w latach 1959-1960. W jego sklepienie wmurowano gliniane garnki będące dawnymi urnami służące polepszeniu akustyki. Obok **ruina** osiemnastowiecznego **pałacu**.

Z Piotrowic, drogą gruntową tuż obok przystanku autobusowego, udajemy się do Myśliborza. Drogą gruntową dojeżdżamy do asfaltowej, którą kierujemy się w prawo.

84. Myślibórz – wieś o śladach osadniczych sięgających około VIII w., wzmiankowana w 1374 r. Znajduje się tu neogotycki **zamek** z lat 1859-1861, wzniesiony wg projektu Carla Wolfa. Od 1950 r. w ruinie, od 1996 r. odbudowywany – własność prywatna. Na ścianie frontowej kartusz z herbem Pritt-

83

83

84

85

witzów. We wsi budynek oddziału Zarządu Parków Krajobrazowych, obejmującego Park „Chełmy”. Mieści się w nim m.in. schronisko i ośrodek dydaktyczny. Nieco dalej, w kierunku Wąwozu Myśluborskiego, teren piknikowy „Słoneczna Łąka”, z parkingiem, miejscem do grillowania, plażowania i gier sportowych. Tu początek 10-kilometrowej trasy rowerowej „Dookoła Wąwozu Myśluborskiego”. Sam wąwóz stanowi rezerwat przyrody.

85. Park Krajobrazowy „Chełmy” utworzono w 1992 roku w północno-wschodniej części Pogórza Kaczawskiego. Obejmuje 148 km kw., na którym liczne skały pochodzenia wulkanicznego, uroczyska wąwozy oraz unikatowa roślinność, jak paproć jęczyznik zwyczajny. Liczne zabytki kultury: grodziska, wsie, kościoły, pałace, parki, rzeźby.

Z Myśluborza wracamy w kierunku Jawora, by po ok. 2 km jazdy skręcić w prawo na drogę ku Paszowicom.

86. Paszowice – wieś wzmiankowana w 1288 roku. Posiada dwa **kościóły**. Gotycki **pw. św. Trójcy** z XIV w., przebudowy w XVII w. Pełni dziś rolę cmentarnego. Wieża

86

86

ozdobiona ciekawą attyką. Wewnątrz renesansowa ambona i barokowy ołtarz. **Drugi kościół** wzniesiony przez ewangelików w 1784 r. Przed wejściem **kolumna maryjna** z 1973 roku. Pierwotnie jej elementy stały w innych miejscach.

87. Wiadrów – wieś wzmiankowana w 1371 roku. Posiada obronny **kościół** gotycki z XIII w. **pw. Podwyższenia Krzyża Świętego**. Na wschodniej ścianie prezbiterium 5 dobrze zachowanych renesansowych **nagrobków** figuralnych, właścicieli Wiadrowa i Grobli. We wsi **ruiny** XVIII-wiecznego **kościółka** ewangelickiego i dworu (w tym miejscu stał zamek zapisany w historii krwawą obroną przed husytami w 1427 r.). W murze cmentarnym od strony drogi **krzyż pokutny**.

88. Sokola – wieś znana od 1307 r. Znalaziono tu cmentarzysko ciepłopalne z III wieku n.e. Niegdyś znajdował się tu dwór, po którym dziś nie ma śladu.

89. Kwietniki – wieś wzmiankowana w 1315 roku. W XVII w. należała do rodu Zedlitzów, a od XVIII wieku do zakonu jezuitów, aż do ich sekularyzacji w 1810 r. Po

86

87

87

87

87

89

90

90

91

pałacu pozostały zabudowania folwarczne i park z 1877 r. Gotycko-barokowy **kościół pw. św. Józefa Oblubieńca NMP** wymieniono w 1373 r. W 1792 r. przeszedł przebudowę, a w 2000 r. renowację. W ścianie, na lewo od wejścia trzy piaskowcowe płyty nagrobne z pocz. XVII w. Wokół cmentarz z XVI w., otoczony kamiennym murem. W pobliżu budynek plebani z ogrodem, na terenie którego dwie piaskowcowe rzeźby barokowe: św. Jan Nepomucen (1748) i Najświętsza Maria Panna Immaculata (1749). W latach 1953-1957 proboszczem był tu znany jasnowidz i uzdrowiciel **ks. Czesław Klimuszko**.

90. Grobla – wieś wzmiankowana w 1399 r. Najcenniejszym zabytkiem jest gotycki **kościół pw. św. Anny**, pochodzący z poł. XV w., a przebudowany w XVI w. Wewnątrz w posadzce gotycka **płyta nagrobna** Schindla z 1473 r. Na zewnątrz pod dachem konsole w postaci ludzkich głów. W murze krzyż pokutny z wyrytym nożem. Ma on być świadectwem mordu, dokonanego na dziewczynie przez zazdrosnego kochanka. Obok **dwór** renesansowy z zachowaną suchą fosą, wielokrotnie przebudowywany.

92

91. Pogwizdów – wieś wzmiankowana w 1318 roku wraz z **kościółem pw. Podwyższenia Krzyża Świętego**, najważniejszym zabytkiem. Zdobia go dwa wspaniałe portale gotyckie z różowego piaskowca. Konserwowany w latach 1994-1997, posiada resztki kamieniarki romańskiej oraz odkryte w 1996 roku fragmenty malowideł gotyckich i barokowych. Wew-

nątrz liczne epitafia miejscowych rodzin szlacheckich. Klucz do kościoła znajduje się u dyrektora pobliskiej szkoły. Przy szkole poewangelicki dom modlitwy z 1742 r., przebudowany w 1832 r.

92. Świny – niewielka wieś, znana głównie z dominujących nad nią **ruin zamku**. Stanął on na miejscu kasztelańskiego grodu, wymieniane-

92

ność prywatną, udostępniony do zwiedzania.

Do zamku wchodzimy przez XVII-wieczny budynek bramny z portalem, nad którym kartusz z tarczą herbową Świnków. Dalej dziedziniec dolny z dwiema bastejami otoczony murem. Basteja północno-zachodnia jest dostępna. Uwagę zwracają strzelnice kluczowe. Stąd do drugiej bastei prowadziło podziemne przejście, którego odnoga miała sięgać aż do zamku w Bolkowie. Zamek górny, czyli pierwotna wieża rycerska, posiada 4 kondygnacje i piwnice. Ściany z kamienia łamanego mają ponad 2 m grubości.

93. Poniżej zamku **kościół św. Mikołaja**, wymieniony

94

w 1318 r., gruntownie przebudowany w renesansie. Od północy zakrycia mieszczą ciekawe renesansowe nagrobki. Od południa gotycki portal ostrołukowy z datą 1579. Sklepienie ceglane typu krzyżowego oparte na kamiennych wspornikach. Interesujące ławki pokryte imitującymi intarsję motywami roślinnymi oraz sentencjami z Biblii. Na ścianach nagrobki Świnków, m.in.: Guncela II (1503), Burgmanna (1566).

94. **Bolków** założony jako osada targowa w XIII w. Prawa miejskie otrzymał przed 1276 r. Do XIV w. zwany Gajem lub Bolkowym Gajem, na cześć księcia Bolka I, który zbudował mury miejskie, szpi-

94

94

95

96

97

tal św. Ducha, kościół parafialny. W 1345 r. miasto brońiło się przed wojskami czeskimi. W 1444 r. zostało spalone przez husytów. Gród doświadczały klęski elementarne: zarazy (1553 i 1583), powodzie (1567, 1570 i 1573), a nawet trzęsienie ziemi (1590). Spłonął w czasie wojny trzydziestoletniej. Po XVI wieku głównym źródłem utrzymania mieszczan była produkcja płótna lnianego. W 1703 roku Bolków stał się własnością cystersów z Krzeszowa, którzy dzierżą go do 1810 r. W 1945 r. hitlerowcy mieli podobno na zamku ukryć bursztynową komnatę. W latach 1946-1950 działał tu ośrodek szkolenia żydowskiej Hagany.

95. Centrum Rynku zajmuje **ratusz**, odbudowany po zniszczeniach w 1670 r. i przebudowany w 1827 r. w stylu klasycystycznym. Otaczają go kamieniczki, z których uwagę zwracają podcieniowe domy pierzei zachodniej z XVIII w.

96. W Rynku tzw. „**Anielska Fontanna**”, z figurą chłopca czytającego książkę, identycznego do stojącej w zaprzyjaźnionym mieście Borken (Niemcy).

97

97. Kościół św. Jadwigi świątynię przebudowano, osadzając obecny czterospadowy dach. Krzyżowe sklepienia, na zwornikach głowy św. Jadwigi oraz książąt Henryka

Wymieniany w 1298 r. Do jego korpusu na planie krzyża greckiego w XIV w. dobudowano nawy boczne. W 1846 r.

95

98

Brodatego, Bolesława Rogatki, Konrada I, Henryka III i Władysława (biskupa). Ambona z renesansowa (1619). Nad wejściem do północnej kruchty trzy figury z ok. 1400 roku: Matka Boska, św. Barbara i św. Katarzyna. Przed wejściem głównym barokowa **figura św. Jana Nepomucena**. Obok pomnik poświęcony Sybirakom.

98

98. Zamek pozostający w trwałej ruinie. Powstał w XIII w. (wzmianka 1277). Był jedną z najważniejszych warowni książąt świdnicko-jaworskich. W centrum dwudziestośmiometrowa wieża o niepowtarzalnym w Polsce, zaostrowym kształcie (wieża klinowa), chroniącym ją przed pociskami. Jej mury w przyziemiu dochodzą do 4,5 m grubości. Po wymarcu Piastów świdnicko-jaworskich zamek często zmieniał właścicieli. W XVI w. rozbudował go Jakob von Salza. Powstały mury zewnętrzne oraz trzykondygnacyjny obiekt mieszkalny, tzw. „dom kobiet”. Zamek zniszczyli Szwedzi w 1646 roku. Kolejne przebudowy w latach 1703–1715. 20 października 1795 roku pożar zniszczył część mieszkalną. Po przejściu zamku w 1810 roku przez pruski

98

skarbu państwa, popadł szybko w ruinę. W okresie międzywojennym działało tu muzeum z bogatymi zbiorami broni. Obecnie oddział Muzeum Karkonoskiego. Działa prężne Bractwo Rycerskie, organizujące jeden z większych w kraju turniejów rycerskich oraz muzyczne Castel Party.

99. Rogóżnica (Gross Rosen) wieś w powiecie świdnickim, wzmiankowana w XIII

wieku. Późnogotycki kościół pw. św. Judy Tadeusza. W czasie II wojny światowej mieścił się tu hitlerowski obóz koncentracyjny, w którym Niemcy wymordowali 40 tysięcy więźniów, zmuszanych do pracy w miejscowych kamieniołomach. Z dawnego obozu zachowały się jedynie fragmenty krematorium i bloków obozowych. Funkcjonuje tu Muzeum Martyrologii.

99

Zapraszamy do Jawora

Jaworskie Koncerty Pokoju są organizowane od maja do września w unikatowym wnętrzu Kościoła Pokoju. W tej zabytkowej świątyni rozbrzmiewa muzyka w wykonaniu najlepszych artystów z Polski, Czech i Niemiec. Występowała tu m.in. Agnieszka Duczmal i Orkiestra Kameralna „Amadeus”, „Capella Zamku Rydzyskiego”, Chór Chłopięcy i Męski „Poznańskie Słowiki”, Orkiestra Kameralna „Leopoldinum”, chór „Windsbacher Knabenchor”, Krzysztof Pelech, Teresa Głębówna, Konstanty Andrzej Kulka, Albrecht Breuninger i Wiesław Ochman.

Organizatorami są Muzeum Regionalne w Jaworze oraz Parafia Ewangelicko-Augsburska.

Międzynarodowe Targi Chleba odbywają się od 1997 roku na przełomie sierpnia i września. Jest to wydarzenie o charakterze gospodarczym, kulturalnym i społecznym. Przez trzy dni można podziwiać kunszt najlepszych piekarzy i cukierników, smakować wyjątkowe wyroby i zapoznać się z tradycją pieczenia chleba.

Podczas Targów odbywają się Europejskie Dni Chleba, Konferencja Rzemiosła Śląskiego, Ogólnopolski Konkurs

„Piekarz Roku”, Ogólnopolski Konkurs „Bezpieczna Piekarnia” i wybory „Miss Międzynarodowych Targów Chleba”.

Impreza przyciąga tysiące ludzi, którzy lubią wspaniałą zabawę wśród zapachów świeżego chleba. Organizatorem jest Stowarzyszenie Międzynarodowe Targi Chleba.

Dni Księstwa Świdnicko-Jaworskiego odbywają się od czerwca do września. Jest to cykl imprez kulturalnych organizowanych na terenie powiatu jaworskiego i świd-

nickiego o charakterze integracyjnym i promocyjnym, którego celem jest odtworzenie więzi społeczności lokalnych.

Dla miłośników modelarstwa w drugi weekend czerwca organizowane są na terenie zalewu „Jawornik” **Międzynarodowe Grand Prix Modeli Pływających Klasy FSR**. Od 1992 roku wzięło w nich udział 300 zawodników z 12 krajów Europy. Ich organizatorem jest Ośrodek Sportu i Rekreacji.

Inne imprezy

- Wystawa Plastyki Artystów Euroregionu Nysa (maj)
- Kabareton – Ogólnopolski Przegląd Kabaretów Studenckich (październik)
- Teatroman – Festiwal Teatrów Studenckich (październik)
- Jaworskie Biesiady Literackie (listopad)
- Półmaraton Jaworski o Puchar Burmistrza Jawora (czerwiec)
- Dolnośląskie Kryterium Kolarskie o Puchar Burmistrza Miasta i Przewodniczącego Rady Miejskiej w Jaworze (sierpień).

Literatura

1. Fischer Chr. Fr. E., *Chronik der schlesisches Kreisstadt Jauer von 1008 bis 1817*, Jauer 1818, s. 124
2. Fischer Chr. Fr. E., *Geschichte und Beschreibung der schlesische Fürstentumshauptstadt Jauer*, t. 1-3, Jauer 1803-1805
3. Skoczylas-Stadnik Barbara, Grzywacz Franciszek, *Jawor*, Legnica 1999, s. 60
4. Haisig Marian, *Herb miasta Jawora w świetle dokumentacji historycznej*, Jawor [1986], s. 11 [rec.: R. Żerecik, „Sobótka”, R. 40, 1989, nr 3, s. 481]
5. *Jawor 1945-1986*, Legnica 1987, ss. 53
6. *Kościół Pokoju w Jaworze*, Jawor 1994, ss. 127
7. Łaborewicz Edyta, *Materiały archiwalne Kościoła Pokoju w Jaworze w zasobie Archiwum Państwowego w Legnicy*, „Szkice Legnickie”, t. 16, 1994, s. 43-47
8. *XIII w. do 1995 roku*, [Biblioteczka Towarzystwa Miłośników Jawora nr 7], Jawor 1996, s. 35
9. Rybotycki Jan, *Dzieje parafii rzymsko-katolickiej i kościoła św. Marcina w Jaworze (1242–1992)*, Jawor 1992, s. 213
10. Rybotycki Jan, *Jawor od A do Z*, t. 1, Jawor 1997, s. 188
11. Skoczylas-Stadnik Barbara, *Zabytkowy Jawor*, Jawor 1997, s. 32

Jawor i okolice – Przewodnik Turystyczny

Tekst: Ivo Łaborewicz, Mirosław Szkiłdź

Fotografie: Franciszek Grzywacz

Korekta: Piotr Pacak

Wydawnictwo edytor
ul. Rataja 14/2 PL 59-220 Legnica
tel/fax (+48 76) 722-58-10
www.edytor.legnica.pl, edytor@hm.pl

Niniejszy dokument powstał przy wsparciu finansowym Unii Europejskiej. Wyłącznie odpowiedzialność za treść niniejszego dokumentu ponosi Gmina Jawor i w żadnym razie nie może ona być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej.

Urząd Miejski w Jaworze
59-400 Jawor, Rynek 1
tel. (+48 76) 870-20-21, fax (+48 76) 870-22-02
e-mail:um@jawor.pl, www.jawor.pl

Jaworski Ośrodek Kultury
Rynek 5, tel. (+48 76) 870-28-78

Ośrodek Sportu i Rekreacji w Jaworze
ul. Parkowa 8, tel. (+48 76) 870-26-46

Miejska Biblioteka Publiczna w Jaworze
Plac Seniora 4, tel. (+48 76) 870-26-02

ISBN 83-88214-